

I. EDITORIAL

ABUZ ÎN SERVICIU COMIS DE JUDECĂTORI

Lector univ. dr. Cristinel GHIGHECI

Abstract

A judge can be convicted for committing the crime of abuse in service by rendering a judgment in violation of the law, if it was accompanied by the offense of taking a bribe. In other situations, the conviction of the judge for the crime of abuse in the service by pronouncing a judgment, should be the result of a very careful analysis of the fulfillment of all the typical conditions of the crime and of the application of the principle of ultima ratio.

Keyword: *abuse in service, judge*

Societatea noastră este frământată în prezent de multe probleme, iar una dintre cele mai importante este găsirea unui echilibru între necesitatea de responsabilizare a judecătorilor în activitatea pe care o desfășoară și asigurarea unei independențe reale acestora.

De independența judecătorilor este nevoie, pentru că toți cei care trăiesc în societate au nevoie să știe că în cazul în care le va fi încălcat vreun drept, indiferent de cine va face acest lucru, vor avea un judecător la care să se plângă și care să aibă, totodată, și puterea să restabilească ordinea.

De asemenea, de responsabilizarea judecătorilor este nevoie, pentru că în lipsa ei, deciziile judecătorești riscă să devină arbitrarie și să producă, în felul acesta, mai multă dezordine în societate.

Nu se cunoaște, până în prezent, niciun alt mijloc de responsabilizare mai eficient ca teama de răspundere. Poate în viitor conștiința societății va ajunge la un nivel la care acest mijloc să fie înlocuit cu altele mai eficiente, însă, în prezent nu s-ar putea concepe o modalitate de responsabilizare care să excludă răspunderea juridică pentru răul provocat, nici măcar în cazul celor care sunt chemați să o stabilească pentru alții, adică al judecătorilor.

Desigur că una din condițiile cele mai importante pentru a asigura eficacitatea răspunderii este ca cel care este tras la răspundere să înțeleagă unde a greșit și să accepte acest lucru. Pentru asta e necesar ca fapta greșită să fie suficient de clar descrisă în lege, astfel încât toți cei care ar fi pasibili să fie trași la răspundere pentru ea să știe dinainte care sunt consecințele. Dacă lucrurile nu sunt clare nici în ceea ce privește fapta greșită, nici cu privire la sancțiunea aplicabilă, va fi greu să se asigure o responsabilizare eficientă a destinatarilor normei.

Forma cea mai gravă de răspundere juridică este răspunderea penală, fiind de presupus că ea este și cea mai eficientă modalitate de responsabilizare a persoanelor. De aceea nu a fost exclusă această formă de răspundere nici în cazul judecătorilor, atunci când în activitatea lor au încălcat norme penale care protejează diferite valori sociale.

În cazul simplelor greșeli comise în activitatea de judecată, în cazul soluțiilor eronate ori în cazul erorilor judiciare s-a pus problema existenței unei forme de răspundere penală a judecătorilor care au pronunțat hotărârile criticabile. Cum legea nu reglementează infracțiuni distincte pentru judecători în astfel de cazuri, singura infracțiunea care poate fi pusă în discuție în astfel de cazuri este infracțiunea de abuz în serviciu, aplicabilă tuturor funcționarilor publici – noțiune cu sens autonom în dreptul penal, diferit de dreptul administrativ.

Este posibilă stabilirea sferei de aplicabilitate a acestei infracțiuni în cazul greșelilor comise de judecători în activitatea lor? Cum s-ar putea face distincția între o greșeală a judecătorului care atrage răspunderea sa disciplinară pentru o eroare judiciară săvârșită cu intenție și o greșeală care atrage răspunderea penală a acestuia pentru infracțiunea de abuz în serviciu?

Unul din criteriile de distincție ar putea fi principiul minimei intervenții a legii penale (*ultima ratio*), indicat de Curtea Constituțională în paragraful 68 din Decizia nr. 405/2016, unde se subliniază că acesta este „*principiul potrivit căruia incriminarea unei fapte penale ca infracțiune trebuie să intervină ca ultim resort în protejarea unei valori sociale*”. În paragraful 80 din aceeași decizie Curtea Constituțională arată că „*sarcina aplicării principiului revine, pe de o parte legiuitorului, iar, pe de altă parte, organelor judiciare chemate să aplice legea – ministerului public și instanțelor judecătorești*”. S-ar putea deduce de aici că în fiecare caz concret ministerul public și instanțele judecătorești pot să stabilească gravitatea greșelii comise de un judecător și să decidă, în funcție de aceasta, dacă fapta va atrage răspunderea disciplinară ori răspundere penală.

Ar fi greu de împăcat această idee cu principiul legalității incriminării, care ar trebui să impună cu precizie care fapte constituie infracțiuni și care atrag doar răspunderea disciplinară. Or, dacă fiecare faptă concretă comisă de un judecător în activitatea sa va fi considerată infracțiune sau abatere disciplinară doar după aprecierea gravității (concept destul de greu de cuantificat) de către un organ judiciar, nu sunt întrunite cerințele fundamentale ale principiului legalității, ca legea să fie clară și previzibilă.

Practica judiciară a oferit, din păcate, prilejul analizării acestor aspecte într-o cauză penală în care cele trei inculpate au fost acuzate că, în calitatea lor de judecători la Curtea de Apel București și-au îndeplinit în mod defectuos atribuțiile de serviciu, întrucât, cu prilejul soluționării unui dosar având ca obiect o contestație în anulare, prin decizia penală pronunțată în cauză au desființat în mod nelegal hotărârile judecătorești prin care o persoană fusese condamnată la pedeapsa de 7 ani închisoare și au anulat mandatul de executare a pedepsei emis pe numele acesteia. Motivarea deciziei pronunțate în contestația în anulare a avut în vedere o pretinsă încălcare prin hotărârea de condamnare a principiului *non bis in idem*, întrucât față de persoana condamnată s-ar mai fi dispus anterior o soluție de netrimitere în judecată pentru aceeași faptă.

Înainte de declanșarea procesului penal față de cei trei membri ai completului de judecată s-a desfășurat și o anchetă disciplinară, în urma căreia prin Hotărârea nr. 15/J din 4 decembrie 2012¹, Consiliul Superior al Magistraturii – Secția pentru Judecători a respins acțiunea disciplinară exercitată împotriva acestora.

Secția pentru judecători a reținut că motivarea deciziei penale pe care au pronunțat-o membrii completului de judecată este amplă și argumentată, cele trei judecătore, în interpretarea normelor de drept procesual, reținând că în cauză a fost încălcat principiul *non bis in idem*. S-a reținut în acest context că interpretarea normei de drept procesual nu a constituit un element al abaterii disciplinare imputate, deoarece aceasta a constituit, în realitate, o modalitate de aplicare a legii, exclusă a fi supusă controlului administrativ, atâta vreme cât interpretarea este rațională, argumentată și rezonabilă.

Secția pentru judecători a mai reținut și faptul că interpretarea probelor, interpretarea și aplicarea dispozițiilor legale, în măsura în care sunt susținute de argumente juridice, logice, sunt de esența actului de judecată, fiind excluse controlului administrativ asupra acestora. De asemenea, nici forma de vinovăție cerută de lege pentru a se constata existența abaterii disciplinare nu s-a regăsit în cauză, deoarece cele trei judecătore nu au acționat cu gravă neglijență.

Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul de 5 judecători, prin Decizia civilă nr. 435 din 25 noiembrie 2013², a respins recursul declarat de Inspecția Judiciară împotriva hotărârii nr. 15/J din 4 decembrie 2012 a Secției pentru judecători.

Având în vedere argumentele prezentate de Consiliul Superior al Magistraturii – Secția pentru Judecători și de Înalta Curte de Casație și Justiție, în Decizia pronunțată asupra acțiunii disciplinare exercitate împotriva inculpatelor, prima instanță sesizată cu infracțiunea de abuz în serviciu reținută în sarcina

¹ Publicată la adresa de internet https://www.luju.ro/static/files/2013/august/21/12_07_2013_59733_ro.PDF.

² Publicată la adresa de internet <https://legeaz.net/spete-penal-iccj-completul-de-5-judecatori/decizia-435-2013>.

membrilor completului de judecată a constatat că „modul de aplicare a legii și interpretare a probelor de către inculpate, în cauza penală cu care au fost investite, raționamentul logico-judiciar al acestora nu poate constitui temei al unei răspunderi penale, în lipsa altor elemente care să altereze acest raționament și care să demonstreze în mod neechivoc, că, legea a fost aplicată greșit în mod intenționat, în vederea favorizării condamnatului E.”³

În ceea ce privește acuzația că a existat un element exterior care a stat la baza conduitei infracționale a membrilor completului de judecată, instanța de fond a reținut că pentru două dintre inculpate nu se poate reține că ar fi primit vreo sumă de bani cu titlu de mită, acest lucru reținându-se doar în sarcina celei de-a treia inculpată, care a făcut parte din completul de judecată care a pronunțat decizia penală în discuție.

În motivarea soluției de achitare instanța de fond a făcut referire la alte hotărâri ale instanței supreme, subliniind că:

Potrivit Deciziei nr. 3126 din 6 octombrie 2008 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, „instanțele judecătorești sunt suverane în a aprecia atât probatoriul administrat în cauzele cu care sunt investite, cât și textele de lege aplicabile, dându-le interpretarea pe care o consideră corespunzătoare iar pronunțarea unor soluții de către procurori, în urma efectuării activității specifice de cercetare penală și potrivit convingerilor proprii, nu poate fi echivalată cu exercitarea abuzivă a atribuțiilor ce le revin potrivit legii, astfel încât nu pot constitui, prin ele însele, temei pentru reținerea unor infracțiuni de abuz în serviciu sau neglijență în serviciu. De altfel, verificarea și stabilirea legalității și temeiniciei unei hotărâri judecătorești sunt de competența exclusivă a instanțelor superioare de control judiciar și nu pot fi cenzurate de organul de urmărire penală, neputând constitui obiect de cercetare penală”.

Prin sentința penală nr. 157/2010 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, s-a stabilit că „în ce privește activitatea magistraților, atribuțiile lor de serviciu se circumscriu soluționării cauzelor cu care sunt investiți, respectiv interpretării și aplicării dispozițiilor legale, în acord cu principiile dreptului substanțial și ale celui procedural, eventualele erori apărute în acest proces de interpretare și aplicare a legii neechivalând cu o exercitare abuzivă a atribuțiilor de serviciu, în sensul legii penale, ele putând fi îndreptate în urma exercitării căilor de atac prevăzute de lege în fiecare caz în parte, aceasta fiind de altfel și justificarea existenței lor. (...) Instanțele și parchetele sunt suverane în a aprecia atât probatoriul administrat în cauză cât și textele de lege care sunt aplicabile, dându-le interpretarea pe care o consideră corespunzătoare iar soluțiile pronunțate de acestea nu pot conduce prin ele însele la reținerea unor infracțiuni de abuz în serviciu; răspunderea penală a magistraților poate fi pusă în discuție numai în situațiile în care aceștia și-au exercitat funcția cu rea-credință, au cunoscut caracterul vădit abuziv al acțiunilor lor, urmărind sau acceptând vătămarea intereselor legale ale unei persoane”.

³ C.A. București, s. a II-a, sent. pen. nr. 97/F din 19 mai 2016, desființată prin Decizia nr. 216/A/2017 din ședința publică din 14 iunie 2017 a ICCJ, publicată pe site-ul www.scj.ro.

În urma soluționării apelului declarat de parchet împotriva acestei soluții, Înalta Curte de Casație și Justiție a reținut că inculpatele din această cauză au săvârșit infracțiunea de abuz în serviciu, dispunând condamnarea lor.

În motivarea soluției de condamnare din apel se arată că „În sarcina inculpatelor se reține generarea unui raționament juridic cu aparență de validitate pentru a sprijini o anumită soluție, altfel imposibil de pronunțat. Inculpatele au generat tiparul unui silogism juridic, în care au introdus date străine dosarelor analizate, respectiv au modificat voit baza factuală, definitiv statuată în cauzele privindu-l pe E., pentru a susține incidența principiului *ne bis in idem* în hotărârea pronunțată, principiu străin judecății în alte condiții. Baza factuală era intrată în puterea lucrului judecat, fiind stabilită prin hotărâri ce închiseseră definitiv urmărirea penală (...). Ca urmare, baza factuală nu făcea obiectul evaluării, ci constituia „un dat” în cauza judecată de inculpate.

În lipsa generării acestei situații juridice, diferite de cea reală, soluția față de E., nu ar fi avut suport probator, fiind imposibil de pronunțat în baza legii, ci doar în contra sa.

Evocarea identității de bază factuală cu privire la mai multe hotărâri privind aceeași persoană, deși cunoșteau neconformitatea cu realitatea și lipsa de validitate a acestei afirmații și pronunțarea unei hotărâri ce a valorificat aceste date, au generat urmările prevăzute de lege (un ajutor dat condamnatului care ar fi beneficiat de exonerarea de pedeapsă și de răspundere civilă, un prejudiciu material părții civile constând în paralizarea executării silite și recuperării prejudiciului, o prejudiciere a interesului general vizând punerea în executare a pedepselor definitiv aplicate, dar și un prejudiciu de imagine autorității judecătorești).

Conduită ilicită se grefează pe activitățile specifice de judecată, inculpatele fiind magistrați în funcție.

Acest mod de operare scoate judecata inculpatelor din sfera conceptului de legalitate în emiterea actului procesual ce este hotărârea judecătorească. De asemenea, acest modus operandi, în considerarea obținerii unui rezultat prefigurat, justifică reținerea intenției, ca formă a vinovăției⁴.

Având în vedere că prin Decizia nr. 405/2016 a Curții Constituționale s-a statuat că pentru reținerea infracțiunii de abuz în serviciu trebuie să se constate încălcarea unor obligații statuate prin legislația primară, Înalta Curte de Casație și Justiție a reținut că textele de lege încălcate de către inculpate în contextul pronunțării deciziei în contestație în anulare sunt următoarele:

Art. 124 Constituție, cu următorul conținut: „(1) Justiția se înfăptuiește în numele legii. (2) Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți. (3) Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”.

Art. 129 Constituție, cu următorul conținut: „Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii”.

Art. 2 C. pr. pen., cu următorul conținut: „Procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege”.

⁴ ICCJ, s. pen., dec. nr. 216/A/2017 din 14 iunie 2017, publicată pe site-ul www.scj.ro.

Art. 5 alin. (2) C. pr. pen., cu următorul conținut „Organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la fapte și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului”.

Art. 6 C. pr. pen., cu următorul conținut: „Nicio persoană nu poate fi urmărită sau judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni atunci când față de acea persoană s-a pronunțat anterior o hotărâre penală definitivă cu privire la aceeași faptă, chiar și sub altă încadrare juridică”.

Art. 2 alin. (3) din Legea nr. 303/2004, privind statutul judecătorilor și procurorilor, cu următorul conținut: „Judecătorii sunt independenți, se supun numai legii și trebuie să fie imparțiali”.

Art. 16 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, privind organizarea judiciară, cu următorul conținut: „Hotărârile judecătorești pot fi desființate sau modificate numai în căile de atac prevăzute de lege și exercitate conform dispozițiilor legale”.

Din hotărârile de mai sus s-ar putea desprinde concluzia că nu este exclusă săvârșirea de către un judecător a infracțiunii de abuz în serviciu, în cazul în care ar adopta o hotărâre cu încălcarea legii. Pentru a se reține această infracțiune nu este suficientă, însă, comiterea unei erori de judecată, pentru că în sistemul judiciar sunt reglementate mecanisme speciale pentru îndreptarea acestora, prin promovarea căilor de atac.

De asemenea, nu ar putea fi reținută infracțiunea de abuz în serviciu în cazul în care judecătorul pronunță hotărârea potrivit propriei conștiințe, neafectată de vreo influență exterioară, deoarece ar fi greu de conceput un sistem judiciar în care judecătorul să nu aibă posibilitatea să aprecieze liber argumentele și probele prezentate în cauză și să le rețină pe cele pe care le consideră convingătoare. Dimpotrivă, în vechime se considera că ar fi un act de abuz al judecătorului pronunțarea unei hotărâri împotriva propriei conștiințe, considerându-se că judecătorii „nu riscă să fie pedepsiți, dacă nu cumva reiese că au judecat împotriva propriei conștiințe sau că au fost corupți printr-o răsplată”⁵.

Rămâne, așadar, ca un caz nediscutabil de săvârșire a infracțiunii de abuz în serviciu de către judecător pronunțarea unei hotărâri cu încălcarea legii, dacă aceasta a fost însoțită și de săvârșirea infracțiunii de luare de mită. În alte situații, reținerea în sarcina judecătorului a infracțiunii de abuz în serviciu, pentru pronunțarea unei hotărâri, ar trebui să fie rezultatul unei analize foarte atente a îndeplinirii tuturor condițiilor de tipicitate a infracțiunii și a aplicării principiului *ultima ratio*.

⁵ Thomas Hobbes, *Leviatanul*, Editura Herald, 2017, p. 219.